

א בקרבנין ברא יי ית
עמיא ויה ארעא: ג
וארעא ויה עדיא
וריקניא וזיטוכא על אפי
תדומא ורזחא בן קרם יי
מזעמא על אפי מילא: ג
ואמר יי ליה גהורא ויה
גהורא: יי ויהא יי ית
גהורא ארו עם ואפרילי יי

פניני תר-גום יונתן

פרשת שמיני - החודש

חידושים ופנינים
בפרשנות המקרא
מתרגום יונתן בן עוזיאל

הרב מאיר שפרד

**פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל**

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

- קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה... קחו שיעיר עזים לחטאת ועגל וכבש... ♦ טעם הקרבת איל דווקא לעולה, וביאור הצורך להזכיר בכך זכותו וחלקו של יצחק אבינו בעקידה? ..... ד
- זה הדבר אשר צוה יי' תעשו וירא אליכם כבוד יי' ♦ מלבד הקרבנות - העברת יצר הרע מן הלב הוא דבר הכרחי שהכפרה תלויה בו!..... ח
- קרב אל העזבח ♦ מדוע היה אהרן ירא מלהקריב קרבנותיו? ..... י
- וישוא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת ♦ האם יש קשר בין הירידה לברכת העם? והאם מפסקו יש סמך לכך שברכת כהנים צריכה להיות בשמחה? ..... יא
- ווקריבו לפני יי' אש זרה אשר לא צוה אתם ♦ ביאור השייכות בין ד' הטעמים שנאמרו בת"י בסיבת מיתת נדב ואביהוא..... יב
- ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני יי' ♦ מנין ידע אהרן שאונן אסור באכילת קדשים?..... יט
- וישעע עשה וייטב בעיניו ♦ משה הכריז בריש גלי: ממני נתעלמה ההלכה ואהרן אחי הזכיר לי ..... כ
- ויון ושכר אל תשת ♦ האם הכהנים הוזהרו גם בשתיית משקה המשכר שאינו יוצא מגופן היין? ..... כא
- ראשון הוא לכם לחדשי השנה ♦ אופן חישוב התקופות לפי מנין החודשים..... כג
- ואם יגעט הבית גהיות עשה ♦ כמה אנשים צריכים לכל הפחות להימנות על קרבן פסח?..... כה
- והיה לכם לעשערת ♦ מדוע פסח מצרים הוצרך לביקור של ד' ימים?..... כו
- ולקחו מן הדם ונתנו על שתי הצוודות ועל המשקוף ♦ הדם על המשקוף הוא אות לבני ישראל? למצרים? או למשחית?..... כז
- ויצעות על גררים יאכלהו ♦ מדוע נאמר מרורים בלשון רבים?..... כט
- ואכלתם אתו בחפזון ♦ מדוע הפסח נאכל בצורה זו?..... ל
- והביתני כל גבור בארץ מצרים ♦ מי בפועל הכה את בכורי מצרים ה' או מלאך משחית?..... לב
- ובגל אלהי מצרים אעשה שפטים ♦ איזה שפטים נעשו באלהי מצרים?..... לג
- והיה הדם לכם לאות על הדתות ♦ איזה דת ומהו ריב ויורטל על המיידות?..... לו

תוכן עניינים דיגטלי

מעבר לעמוד המבוקש

באמצעות לחיצה על השורה המקשרת

פרשת שמיני

קח לך עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחֹטְאֵת וְאֵיל לְעֹלָה... קחו
 שְׁעִיר עֲזִים לְחֹטְאֵת וְעֵגֶל וְכֶבֶשׂ... ♦ טעם הקרבת איל
 דווקא לעולה, וביאור הצורך להזכיר בכך זכותו וחלקו של יצחק
 אבינו בעקידה?

(ויקרא ט, ב-ג) וַיֹּאמֶר אֶל אֶהֱרֹן קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחֹטְאֵת וְאֵיל
 לְעֹלָה תְּמִימִם וְהִקְרַב לְפָנַי יְיָ: (ג) וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר
 קחו שְׁעִיר עֲזִים לְחֹטְאֵת וְעֵגֶל וְכֶבֶשׂ בְּנֵי שְׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה:

מדוע ציווה ה' על אהרן להביא עגל לחטאת ואיל לעולה?

רש"י מבאר שהעגל בא להודיע שה' מכפר לו על מעשה העגל שעשה. אולם לא ביאר את
 טעם האיל.

עוד צ"ב טעם הדבר שנצטוו בני ישראל להביא שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש לעולה, ואילו
 אהרן נצטווה להיפך - את העגל לחטאת ואת האיל לעולה.

ת"י מבאר את הדברים:

וַאֲמַד לְאַהֲרֹן סַב לְךָ עֵיגֶל בֶּר תוֹרֵי לְחֹטְאֵתָא, מְטוֹל דְּלֵא וְשִׁתְּעֵי
 עֲלֶךָ שְׁטַנָּא לִישָׁן תְּלִיתָאֵי עַל עֵיסַק עֵיגְלָא דְעַבְדָּתָ בְּחֹזֶב. וְבָרַם
 דְּכַר לְעֹלָתָא תִּיסַב מִן בְּגִלְלֵי דֵי יְדָבֵר לְךָ זְכוּתָא דִּיצְחָק דְּכַפְתִּיה
 אֲבוּי בְּדִיכְרָא בְּטוֹזֵר פּוֹלְחָנָא. תְּרִיהוֹן יְהוֹן שְׁלֵמִין וְקָרִיב קָדַם יְיָ:

[ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת, כדי שלא יספר עליך השטן לשון שלישית¹, על דבר העגל אשר עשית בחזרב, וגם איל לעולה תקח כדי שיוכר לך זכות יצחק אשר עקדו אביו כאיל בהר העבודה, שניהם יהיו תמימים והקרב לפני ה'].

מבואר בדבריו שהעגל בא למנוע לשון הרע דהיינו קטרוג של השטן על מה שעשה את העגל, והאיל לעולה בא להזכיר את זכותו של יצחק שקשרו אביו כאיל בהר המוריה.

והנה מציווי ה' להביא דווקא איל המזכיר את זכות עקידת יצחק, (ולא ציווה להביא שור שהוא כנגד אברהם או עז שהוא כנגד יעקב - כדאיתא בתרגום יונתן על הפסוק (ויקרא כב, כז): 'שור או כשב או עז כי יולד', שכל אחד מאלו אמור כלפי אחד מהאבות עיי"ש) למדנו, שיש שייכות בין זכותו של יצחק לחלקו של אהרן בעשיית העגל, דהיינו שזכות עקידת יצחק עומדת כנגד חטא זה, ומפני זה נצטווה אהרן להביא איל לעולה כדי להזכיר את זכותו של יצחק. ויש להתבונן מה השייכות בין הדברים?

ובפרט שמדקדוק דברי ת"י נראה שאופן הזכרת יצחק באמצעות האיל, היא במה שקשר אברהם את יצחק כמו איל, ולא פירש כפשוטו שהאיל מרמז על האיל האחר 'הנאחז בסבך' שהוקרב בהר המוריה תחת יצחק, וזה מזכיר את העקידה.

והנה דבר זה מדוקדק בת"י בכמה מקומות, שלעיתים מזכיר את העקידה דרך האיל שהוקרב לבסוף, ולעיתים מזכיר את מעשה הקשירה שקשר אברהם את יצחק כאיל על גבי המזבח. ומדקדוק הדברים יתכן להבין, שמעשה העקידה היה מורכב מב' חלקים: א. חלקו של אברהם שעקד את בנו ע"מ להקריבו כמצוות ה'. ב. חלקו של יצחק שביקש מאברהם לקושרו כראוי בכדי שלא ימצא פגם חלילה בקרבן. וב' חלקים גדולים ונשגבים אלו עומדים לישראל לזכות לדורות. ובכל פעם שמעוררים זכות העקידה מזכירים החלק הנצרך והשייך לענין שלשמו מזכירים את העקידה.

ומדברי ת"י כאן שביאר טעם הקרבת האיל ביום השמיני למילואים בכדי לעורר זכותו של יצחק שקשרו אביו ע"ג המזבח כאיל, משמע שכאן לא באים להזכיר את חלקו של אברהם שעקד את בנו ע"ג המזבח, אלא באים להזכיר בפרטות את חלקו של יצחק בעקידה במה שביקש מאביו לקושרו כדי שחלילה לא יזוז ומצא פגם בקרבן. ודבר זה טעון ביאור, מה השייכות בין העגל אשר עשה אהרן, לבקשת יצחק להיעקד על גבי המזבח?

1. לשון הרע המהלכת בין שלושה - המספר המקבל ומי שנאמר עליו, וכדאיתא בערכין טו:.

והקושיא מתעצמת מהמשך דברי התרגום המבאר את טעם הקרבנות שמביאים בני ישראל, וכך מתרגם את הפסוק הבא: (ויקרא ט, א) "וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קָחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וְכֶבֶשׂ בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה:"

וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלִּיל לְמִימְד סִבּוּ בְּדָם אֶתוֹן צְפִיר בֶּד עִיזֵי, מְטוֹל דְּסִטְנָא מִימְתִיל בֵּיה. מְטוֹל דְּלֵא יִשְׁתַּעֵי עֲלֵיכוֹן לִישָׁן תְּלִיתָאֵי עַל עֵיסַק צְפִיר בֶּד עִיזֵי דְנָכִיסוּ שְׁבִטוּי דְיַעֲקֹב, וְדָמֵי יְתִיה וְעִיבֵד יְתִיה לְחַטָּאתָא. וְעִיגְלָא מְטוֹל דְּאִשְׁתַּעֲבַדְתוֹן לְעִיגְלָא. וְאִימֵר בֶּד שִׁתִּיה מְטוֹל דְּיִדְבַד לְכוֹן זְכוּתָא דְיַצְחָק דְכַפְתִּיה אַבּוּי הִי כְּאִמְדָּא. תְּגִיהוֹן שְׁלָמִין לְעֹלָתָא:

[ועם בני ישראל תדבר לדבר לאמר קחו גם אתם שעיר עזים, מפני שהשטן נמשל בו. כדי שלא יספר עליכם לשון שלישית, על דבר שעיר העיזים אשר שחטו שבטי יעקב, וזרקו אותו ועשו אותו לחטאת. ועגל מפני שנשתעבדתם לעגל. וכבש בן שנה כדי שיזכור לכם זכות יצחק אשר עקדו אביו ככבש. שניהם תמימים לעולה].

מבואר בדבריו שהצורך בשעיר עיזים הוא כדי למנוע לשה"ר - קטרוג של השטן על חטא מכירת יוסף, ואף כאן הכבש הבא לעולה הוא בכדי להזכיר את זכותו של יצחק שקשרו אביו על המזבח כמו כבש.

ומדוקדק בת"י שהשעיר עיזים אינו על 'עצם מכירת יוסף', אלא על פרט מסוים שהיה במכירה. והוא 'הטבלת הכתונת בדם השעיר' כדי לגרום ליעקב לומר 'טרף טורף יוסף', וכנגד זה מביאים את הכבש לעולה - להזכיר זכותו של יצחק שקשרו אביו כבקשתו על גבי המזבח.

ויש להבין מהו החוט המקשר בין הטבלת הכתונת בדם לבקשת יצחק ונכונותו להיקשר על גבי המזבח, מדוע זה עומד כנגד זה? וכאמור צ"ב אף מה השייכות בין העגל אשר עשה אהרן לזכות זו של יצחק הנעקד על גבי המזבח?

ביאור השייכות בין חטא העגל ומכירת יוסף לזכותו של יצחק

ואפשר שהביאור בזה הוא, שהנה מדתו של יצחק היתה 'פחד' - 'גבורה' ויצחק היה ירא מאוד שיתקיים תמיד רצון ה'. ובתרגום יונתן (ויקרא כב, כז) כשמדבר על זכות האבות מגדיר את יצחק 'הישר', והיינו שהלך בישרות מוחלטת מבלי לעשות כל חשבונות שהם, ולכך אף כשלא נצטוו להיקשר הבין יצחק שאם חלילה יזוז ימצא הקרבן פסול וחלילה לא יתקיים רצון ה' החפץ בעולה תמימה. ולכך ביקש מאביו לכופתו **כדי שמעשה ההקרבה יהיה מושלם** והתוצאה תהיה קרבן כשר כפי רצון ה'.

והנה אהרן במעשה העגל התכוון לשם שמים. ובמפרשים ביארו כמה טעמים מדוע עשה את העגל, או מפני שרצה לעכב את בני ישראל והיה סבור שעד שיביאו לו הזהב ירד משה מההר, ולכן שלח את בני ישראל להביא את התכשיטים מהנשים וכו'. או כמבואר בת"י לעיל (שמות לב, ה) שאהרן ראה את חור זבוח לפניו שנהרג ע"י העם, ופחד, וביארו המפרשים (עפ"י הגמ' בסנהדרין) שאהרן פחד שאם יתנגד יהרגוהו **ולא יהיה לישראל תקומה מחטא זה** שהרגו כהן ונביא ביום אחד. ולכן עשה את העגל.

אלא שאף שכוונותיו היו להצלת ישראל, בפועל עשה אהרן את העגל שהוא עבודה זרה, ומשום כך נקרא על שמו. ונמצא שהיה כאן מעשה לא טוב עם כוונה טובה.

והתביעה על אהרן היתה שלרום דרגתו היה צריך לנהוג בישרות מוחלטת מבלי חשבונות כלל, ואם עשיית העגל אינה רצון ה', אזי אין כל הו"א לעשות עגל זה בשום אופן שהוא, גם לא בשביל הצלת ישראל - ע"י עיכובם מלעשות העגל, או מניעתם מהריגת כהן ונביא ביום אחד.

ולכו כשבאים לכפר על ענין זה מעמידים כנגד זה את זכותו של יצחק, - 'הישר' המבוטאת היטב במה שביקש שיקשרה אביו על גבי המזבח, כדי שחלילה לא תצא תוצאה שאינה רצון ה' - פסול בקרבן. ולכן נצטווה אהרן להביא דווקא איל להזכיר זכות זו של יצחק העומדת כנגד חטא זה.

וכך גם בענין הטבלת הכתונת בדם, שהיתה מעשה רמאות הנועד להטעות את יעקב מלדעת את האמת, ועל אף שלשבטים היו סיבות וטעמים לכל עסק המכירה, והוכרחו להסתיר זאת מיעקב. בכל זאת מעשה הטבלה בדם הוא מעשה לא טוב (רמאות) עם כוונות טובות.

וכשבאים לכפר על חטא זה צריכים להעמיד את זכותו של יצחק שהלך בדרך הישר מבלי חשבונות כלל, ופחד תמיד שחלילה תצא תוצאה שאינה רצון ה'. לכך בקרבנות בני ישראל אשר באו לכפר גם על חטא הטבלת הכתונת בדם, נצטוו להביא גם איל לעולה כדי להעמיד

את זכותו של יצחק כנגד חטא זה.

כדברי ת"י שטעם הקרבת האיל בקרבנות בני ישראל הוא לכפר על הקרבת הכתונת בדם, מבואר גם בתו"כ:

ואל בני' תדבר וכו' - וכי מה ראו ישראל להביא יותר מאהרן? אלא אמר להם יש בידכם בתחילה, ויש בידכם בסוף, יש בידכם בתחילה "וישחטו שעיר עיזים". ויש בידכם בסוף "עשו להם עגל מסכה". יבא שעיר עיזים ויכפר על מעשה עיזים, יבא עגל ויכפר על מעשה עגל.
(תו"כ ט, ג)

זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ תַעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֵלֵיכֶם כְּבוֹד
יְיָ ♦ מלבד הקרבנות - העברת יצר הרע מן הלב הוא דבר הכרחי
שהכפרה תלויה בו!

(ויקרא ט, ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ תַעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֵלֵיכֶם
כְּבוֹד יְיָ

לאחר שבנ"י נצטוו ע"י אהרן (בפסוק ג) להביא קרבנותיהם, והביאום כבר כנאמר (בפסוק ה) שישראל הביאו את כל הקרבנות ועמדו לפני ה', מדוע חוזר משה ומצווים שוב - 'זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו', הלא כבר עשו?

בשאלה זו התקשו המפרשים, עיין ברש"י להלן (פסוק כג) שפירש ש'זה הדבר' אמור על קרבנותיו של אהרן: "לפי שכל שבעת ימי המילואים שהעמידו משה למשכן ושימש בו ופרקו בכל יום לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה, משה רבינו כל הטורח שטרחנו, שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עוון העגל, לכך אמר להם: 'זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'" - אהרן אחי כדאי וחשוב ממני, שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו".

וכבר העיר האוה"ח שלשון המקרא 'תעשו' משמע שקאי על ישראל ולא על עבודתו של אהרן.

וראה ברמב"ן שמבאר את תירוצו של האב"ע - ולדבריו סדר הדברים היה שלא כסדר הפסוקים, אלא מתחילה אמר משה 'זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו', ולאחר מכן פירש להם (ע"י אהרן - בפסוק ג) מהו הדבר בפרטות. ולאחר מכן הביאו ועמדו לפני ה' וראה עוד באוה"ח.

ת"י מפרש באופן אחר, ולדבריו משה ציווה לישראל לעשות דבר נוסף מלבד הקרבת הקרבנות:

**וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה דִּין פְּתַגְמָא דְּתַעֲבָדוּן אֲעֲבְדוּ יֵת יִצְרָא בִישָׂא מִן לְבָבוֹן,
וּמִן יַד יִתְגַּלִּי לְבוֹן אִיקָר שְׂכִינְתָא דִּינִי:
[וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, הֶעֱבִירוּ אֶת יִצְרָא מִלְּבָבְכֶם, וּמִיַּד
יִתְגַּלֶּה לְכֶם כְּבוֹד שְׂכִינַת ה']**

ת"י מפרש שפסוקנו כלל לא מדבר על הקרבנות שנצטוו להביא, וכבר הביאו. אלא בא להוציא מלבם לבל יחשבו שהבאת הקרבן עצמו היא כבר הכפרה, אלא אדרבה, עתה עליהם לבער את היצה"ר מלבם ואז יתגלה כבוד ה' אליהם ויכפר להם.²

כדברי ת"י מבואר בתו"כ:

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו - א"ל משה לישראל, אותו יצה"ר העבירו מלבכם ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו... אם עשיתם כן וירא אליכם כבוד ה'. (תו"כ ט, י)

2. וראה באוה"ח שפירש בדרך זו אך שונה: "זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו - שתהיו מעריכים תמיד בדעתכם כי אתם עומדים לפני ה'". עיי"ש.

קרב אל המזבח • מדוע היה אהרן ירא מלהקריב קרבנותיו?

(ויקרא ט, ז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת חֲטָאתְךָ וְאֶת עֹלֹתֶךָ וְכִפֹּר בְּעֶדְךָ וּבְעֵד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת קִרְבַּן הָעָם וְכִפֹּר בְּעֵדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ:

מדוע נכפל שוב ציווי זה בזמן העשייה, הלא כבר נצטווה אהרן (בפסוק ב) קח לך עגל בן בקר וכו' והקרב לפני ה'?

רש"י מפרש: 'שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה, למה אתה בוש, לכך נבחרת.

ת"י מבאר מדוע היה אהרן ירא לגשת:

וְהוּא בֵּינוֹן דְּחִמָּא אַהֲרֹן מִדְּבַחָא בְּקִרְבָּנוֹי מִדְּמִי לְעֵיגְלָא, אִיסְתְּפִי לְמִיקְרַב לְגַבְיָהּ, בְּכֵן אָמַד לִיה מִשָּׁה אָנִיס מִנְדְּעָךְ וְקִרְיָב לְמִדְּבַחָא וְלֹא תִסְתְּפִי, וְעֵיבֵד יֵת חֲטָאתְךָ וְיֵת עֹלֹתְךָ וְכִפֹּר אֲמִטוּלְתְךָ וְאֲמִטוּל עֲמָא, וְעֵיבֵד יֵת קִרְבַּן עֲמָא וְכִפֹּר עֲלִיהוֹן, הִי כְּמָא דְּפִקִיד יְיָ:

[ויהי כאשר ראה אהרן המזבח בקרנותיו דומה לעגל, היה ירא לגשת אליו,, ואז אמר לו משה הגס דעתך וקרב אל המזבח ואל תירא, ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר עליהם כמו שציוה ה'].

בת"י מבואר שהמזבח עם קרנותיו היה נדמה לאהרן כדמות עגל, ולכך פחד אהרן לגשת, ועל כן ציווהו משה להגיס דעתו ולהקריב את החטאת ולא לירא.

וביאר הרמב"ן (כאן) ב' פירושים, מדוע המזבח נראה לאהרן כדמות שור. א. מפני שהיה זה חטאו היחיד של אהרן לכך היה תקוע במחשבתו. ב. השטן הראה לו כן להפריעו בעבודה³.

3. וכמבואר בחוה"ל (שער יחוד המעשה) שכשהשטן ראה שהאדם רוצה לעשות איזה דבר טוב הוא מתלבש בצורה של ת"ח ומראה לו גודל חטאו ושאינו ראוי לדבר זה, ולזה יעץ משה שיגיס דעתו ויקרב אל המזבח על אף חטאו ועל אף התמונה המבהילה של העגל שעומדת למולו, כי כל זה מעצת היצר החפץ שלא יהיה לו כפרה.

וז"ל:

וטעם דבר זה, כי בעבור שהיה אהרן קדוש ה' ואין בנפשו חטא זולתי מעשה העגל, היה החטא ההוא קבוע לו במחשבתו כענין שנאמר (תהלים נא ה) וחטאתי נגדי תמיד. והיה נדמה לו כאילו צורת העגל שם מעכב בכפרותיו, ולכך אמר לו הגס דעתך שלא יהיה שפל רוח כל כך, שכבר רצה אלהים את מעשיו. ואחרים מפרשים שהיה השטן מראה לו כן כמו שאמרו שם 'אהרן אחי אף על פי שגתרצה המקום לכפר עונותיך, צריך אתה ליתן לתוך פיו של שטן שמא ישטינך בביאתך למקדש'...

כדברי ת"י איתא בתו"כ:

קרב אל המזבח - וי"א היה אהרן רואה את המזבח כתבנית שור והיה מתירא ממנו, א"ל משה, אחי אל תתירא ממנו, הגס דעתך וקרב אליו, לכך נאמר קרב אל המזבח (תו"כ ט, ז)

וַיֵּשֶׂא אֱהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעַם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד

**מַעֲשֵׂת הַחֲטָאת • האם יש קשר בין הירידה לברכת העם?
והאם מפסוקנו יש סמך לכך שברכת כהנים צריכה להיות בשמחה?**

**(ויקרא ט, כב) וַיֵּשֶׂא אֱהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעַם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מַעֲשֵׂת
הַחֲטָאת וְהַעֲלָה וְהַשְּׁלֵמִים:**

מה באה התורה להשמיענו בכך שאהרן ירד מעשות החטאת? ומה הקשר בין הירידה לברכה?

4. בגוף סדר הדברים המוזכרים בפסוק האם קודם ברך או קודם ירד. והאם המקרא מסורס עיין במפרשים כאן רש"י אב"ע רמב"ן.

בת"י מתבאר הדבר:

וּפְדָס אַהֲרֹן ית יְדוּי לְקַבֵּיל עֲמָא זְבֻרֵיכֵינוּן, וְנַחַת מִן מְדַבְּחָא
 בְּחֻדְוָא, מִן דְּפִסַּק לְמַעְבַּד חֲטָאתָא וְעֲלֵתָא וְנִבְסַת קוּדְשֵׁיא:
 [ויפרוש אהרן את כפיו אל מול העם ויברכם, וירד מן המזבח בשמחה,
 משפסק לעשות החטאת והעולה וזבח הקדשים].

בת"י משמע שלאחר שפסק אהרן מלעשות את החטאת והעולה, ירד מן המזבח בשמחה וברך את העם. כלומר מה שנאמר 'וירד מעשות החטאת' בא להשמיענו שירד בשמחה מחמת שכילה לעשות עבודתו בלא שום פסול, ומשום שהיה בשמחה היה מוכשר לברך את העם.

ויתכן שמכאן יש סמך למה שמצינו בשו"ע (או"ח קכח מג) שכהן אבל בתוך שבעת ימי האבל (ולרמ"א כל הי"ב חודש) צריך לצאת מבית הכנסת בשעה שמזמינים הכהנים לברך. ובמשנ"ב שם (ס"ק קנז) ביאר שאמנם מדינא כהן אבל חייב ברכת כהנים, אלא שנהגו שלא לישא כפיו משום שצריך הכהן להיות בשמחה וטוב לב כדכתיב "וטוב לב הוא יברך", ולכך צריך לצאת כדי שלא יקראהו לעלות לברכה.

כדברי ת"י מובא בתו"כ:

וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים - משנפנה מקרבנותיו, ירד
 לז מן המזבח בשמחה⁵. (תו"כ ט, יח)

5. ובהערת התו"ש על פסוק זה הוסיף: "דאל"ה האי פסוק יתירא הוא... לאחר שנגמר פשיטא שירד, אלא השמייענו כאן שנפנה מקרבנותיו והתבונן בכל פעולותיו של החטאת והעולה והשלמים שהיה הכל כדין ולא נכשל בשום דבר ירד מן המזבח בשמחה... ואיתא בשו"ע סימן קצ"ח שנפסק כמ"ד שברכת כהנים צריכה להיות בשמחה. ועיי"ש בביאור הגר"א, וזהו הכוונה כאן משנפנה מקרבנותיו ירד לו מן המזבח בשמחה.

**וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְיָ אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֲתֶם • בִּיאֹר
הַשֵּׁיכוֹת בֵּין ד' הַטַּעֲמִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בַת"י בְּסִיבַת מִיתַת נָדָב וְאֲבִיהוּא**

**(וַיִּקְרָא י, א-ב) וַיִּקְחוּ בְנֵי אֱהֲרֹן נָדָב וְאֲבִיהוּא אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וַיִּתְּנוּ
בָּהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂמִימוּ עָלֶיהָ קִטְוֹת וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְיָ אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא
צִוָּה אֲתֶם: (ב) וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְיָ וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמָתוּ לִפְנֵי יְיָ:**

הנה בביאור פרשה נשגבה זו של מיתת נדב ואביהוא בני אהרן, נאמרו במפרשים פירושים רבים. ומדבריהם עולים י"ג טעמים שונים⁶ מהו חטאם וסיבת מיתתם של נדב ואביהוא.

ומלבד שרבו השיטות והטעמים בזה, יש מהמפרשים אשר כתבו טעמים שונים בדבריהם הפזורים בכמה מקומות והדבר צריך תלמוד.

ת"י מתייחס לפרשה זו בכמה מקומות. ומדבריו עולים ד' טעמים. ויש לידע כיצד מתיישבים הם זה עם זה.

טעם ראשון – 'ויחזו את האלוקים' התבוננותם במעשה לבנת הספיר

בפרשת משפטים בזמן השמחה של מתן תורה נאמר: (שמות כד, יא - יג) **וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן נָדָב וְאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבַנֵּת הַסִּפִּיר וְכַעֲצָם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר: וְאֵל אֲצִילִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:**

רש"י שם מבאר שאצילי בני ישראל הם נדב ואביהוא ושבעים הזקנים. אכן בדבריו לא נתבאר מדוע נקראו בשם 'אצילי בני ישראל', (ולכאור' אצילי' הוא לשון חשיבות לאנשי רום המעלה), אולם בת"י (שם) מבואר שאצילי בני ישראל הם נדב ואביהוא בלבד, ומתרגם 'אצילי בני ישראל' - נערים נאים.

6. ואלו הם: א. הורו הלכה בפני משה. ב. שנכנסו שתווי יין. ג. שנכנסו מחוסרי בגדים. ד. שנכנסו ללא רחיצת ידים ורגליים. ה. שאמרו מתי ימותו שני זקנים אלו ואנו ננהיג את ישראל. ו. שלא נשאו נשים. ז. שהקריבו אש זרה (והרבה פירושים מהי האש זרה). ח. שהתבוננו במעשה לבנת הספיר במעמד הר סיני. ט. חטא העגל אשר עשה אהרן אביהם. י. שנכנסו לפני ולפנים. יא. שהקטירו בשנים ולא ביחיד. יב. להרמב"ן שמו הקטורת על המחטה ועל המחטה אש - דהיינו שהקריבו האש ולא הקטורת. יג. שלא נטלו עצה זה מזה.

והנה לאחר שמבאר ת"י שם באריכות מהו 'מעשה לבנת הספיר' שראו נדב ואביהוא, והיא הלבנה שנעשתה ע"י המלאך מיכאל מעוברה של בת ישראל, שדרסה בטיט עם בעלה ונפל העובר לתוך הטיט, ועלתה צעקתה לפני המקום, ובא מיכאל והתקין לבנה מעוברה, והניחה להדום תחת רגלי הקב"ה. ואת הדום זה ראו נדב ואביהוא.

מוסיף ת"י שם (שמות כד, יג) לבאר:

וְלֹת נָדָב וְאֲבִיהוּא עוֹלְמָיָא שְׁפִידִיָא לָא שְׁדַד מְחִתִּיָּה בְּחַהּוּא
שְׁעָתָא, בְּדָם אֲתַנְטְרָא לְהוּן לְיוֹם תְּמִינִיָּא לְאֲשְׁלֻמוּתָא לְאֲסַעְדָּא
עֲלִיהוּן. וְחֻמוֹן יֵת אִיקְרַד שְׁכִינְתָּא דִּי וְהוּזוֹן חֲדָן בְּקוֹדְבְּנִיָּהוּן
דְּאֲתַקְבְּלוּ בְּרַעְוָא הִי כְּאֲכְלִין וְהִי כְּשִׁתִּיָּין:

[ואל נדב ואביהוא נעדים נאים לא שלה מכתו באותה שעה, אולם נשמרה להם ליום השמיני למילואים, לפקוד עליהם. וראו את כבוד שכינת ה' והיו שמחים בקרבנם שהתקבל ברצון כאילו אוכלים וכאילו שותים].

ומבואר בדבריו שחטאם של נדב ואביהוא אינו כמו שכתב רש"י שם (והוא מהתנחומא) "שהיו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתייה". אלא עצם מה שהסתכלו בדבר זה. ואכן מחמת חטא זה נקנסה עליהם מיתה אלא שהמתין הקב"ה ליום השמיני למילואים לפקוד עליהם. וכמו שכתב רש"י שם כדי שלא לערבב את שמחת התורה.⁷

טעם שני – הקרבת אש זרה

בפרשתנו נאמר (ויקרא י, א): "וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְיָ אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם". ובפשטות באה התורה להביע במילים אלו את חטאם שהוא סיבת מיתתם, ובת"י מבאר מהו 'האש זרה' שהקריבו נדב ואביהוא:

וְנִסְיָבוּ בְּנֵי אֶהְרֹן נָדָב וְאֲבִיהוּא גְבַר מְחִתִּיָּהוּ, וַיְהִיבוּ בְּהוֹן אִישׁוּתָא

7. ולכן המתין ליום השמיני למילואים שאף שזה יום חנוכת המשכן שהוא יום שמחת לבו' כמו שאמרו חז"ל שיום חתונתו זה מתן תורה, ויום שמחת לבו זה בנין בית המקדש. מכל מקום מיהר ה' להיפרע מהם, מהטעם שיבואר להלן. (כלי יקר ויקרא י, ב)

וְשׂוּיָאוּ עָלֶיהָ קְטוֹרֶת בּוֹסְמִין, וְקָרִיבוּ קָדָם יְיָ אִישׁתָּא נּוֹכְרֵתָא מִן תַּפְיִין מַה דְּלֹא פְקִיד יִתְהוּן:

[ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו, ונתנו בהן אש ושמז עליהם קטורת ויקריבו לפני ה' אש זרה מן הכידיים, מה שלא ציווה אותם].

מבואר בדבריו שחטאם לא היה עצם ההקרבה לפני ה' אלא מה שהקריבו את הקטורת מאש של חולין הבאה מן הכידיים, ולא מאש קדושה הבאה מן המזבח.

וצ"ב כיצד טעם זה מסתדר עם הטעם שנכתב לעיל שכבר נקנסה עליהם מיתה והמתין ה' ליום השמיני למילואים?

טעם שלישי - הקרבה בעודם שתויי יין

טעם נוסף מבואר בת"י, שנדב ואביהוא הקריבו את הקטורת בעודם שתויי יין. ובטעם זה מבאר ת"י את סמיכות פרשת שתויי יין לפרשת מיתת נדב ואביהוא.

וכך מתרגם את מה שאמר משה לאהרן: (ויקרא י, ט) "יִין וְשִׁכָר אֶל תִּשְׁתְּ אֶתָּה וּבְנֶיךָ אֶתָּה בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תִתְּמוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:"

חֲמֹר וְכֹל מִדַּעַם מְדוּי לֹא תִשְׁתִּי אֶתָּה וּבְנֶיךָ עִמָּךְ בְּזִמְן מִיַּעֲלֹכוֹן לְמִשְׁכַּן זִמְנָא, הִיבְמָא דְעַבְדוֹ בְּנֶיךָ דְמִיתוּ בִּיקִידַת אִישׁתָּא, קָיִים עֲלֵם לְדַרְיִכוֹן:

[יין וכל מדעם משכר לא תשתה אתה ובניך עמך בזמן כניסתך לאהל מועד, כמו שעשו בניך שמתו בשריפת האש, חקת עולם לדורותיכם].

מפורש בדבריו שנדב ואביהוא נכנסו למשכן שתויי יין ומטעם זה מתו בשריפת האש. וטעם זה הובא גם ברש"י בשם רבי ישמעאל שנכנסו שתויי יין.

וצ"ב כיצד טעם זה מסתדר עם ב' הטעמים שהובאו לעיל?

טעם רביעי – חטא העגל

ואם לא די בכך, בת"י נראה שהיה טעם נוסף למיתת נדב ואביהוא, והוא גזרת המיתה שנקנסה על בניו של אהרן בשעה שעשה אהרן את העגל.

וכך מתרגם ת"י את הפסוק: (ויקרא י, יב) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל אֵיתָמָר בְּנֵי הַנּוֹתְרִים קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה הַנּוֹתְרֶת מֵאִשֵּׁי יְיָ וְאֶכְלוּהָ מִצּוֹת אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים הוּא":

וּמִלִּיל מֹשֶׁה עִם אֶהֱרֹן וְעִם אֶלְעָזָר וְעִם אֵיתָמָר בְּנֵי דְאִישְׁתִּיידוּ מִן יְקִידָתָא, סִיבּוּ ית מִנְחָתָא דְאִישְׁתִּידת מִקֹּדֶבְנֵי דִי וְאֶכְלוּהָ פְטִיד בְּסֵטֵר מִדְּבַחָא אַרוּם קֹדֶשׁ קֹדָשִׁין הִיא:

[וידבר ה' עם אהרן ואלעזר ואיתמר בניו שנותרו מן השריפה, קחו את המנחה הנותרת מקרבן ה' ואכלוה מצות בצד המזבח כי קדש קודשים היא].

מבואר בדבריו שאלעזר ואיתמר ניצלו מן השריפה⁸, כלומר שהתורה באה לומר שראויים היו אף הם למות, וצ"ב מדוע הלא לא חטאו בכל הדברים שהובאו לעיל? ולכאורה כוונת התרגום למה שהובא ברש"י:

הנותרים. מן המיתה, מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל, הוא שנאמר ובהרן התאנף ה' מאד להשמידו, (דברים ל, כ.) ואין השמדה אלא כלוי בנים, שנאמר ואשמיד פריו ממעל, (עמוס ב, ט.) ותפלתו של משה בטלה מחצה, שנאמר ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא (דברים שם):

הרי לנו שנדב ואביהוא מתו מחמת גזרת המיתה שנקנסה על בניו של אהרן בגלל שעשה אהרן את העגל, ותפלתו של משה הואילה להציל מחצה, את אלעזר ואיתמר.

8. כלומר שלומד את הנאמר בפסוק 'הנותרים' שלא רק שהם הבנים שנותרו בפועל, אלא הם נשארו ממשוהו - ניצלו מהשריפה. ועיין בגמ' יומא פז. 'כמה בנים היו לו לאהרן שראויין לשרף כנדב ואביהוא שנאמר הנותרים אלא שעמד להם זכות אביהם'.

ואף כאן צ"ב האם לא די בטעם זה? ומדוע הוסיף ת"י את כל הטעמים שהובאו לעיל?

ביאור הצורך בד' הטעמים

ובביאור הדברים יתכן להבין, שאכן היה כאן צירוף של כמה דברים וחטא אחד גלגל את חברו עד לגזרה הנוראה שנקנסה עליהם.

דהיינו שבעצם נקנסה עליהם מיתה מחמת מה שהתבוננו במעשה לבנת הספיר, אלא שהמתין ה' עם עונש זה עד ליום השמיני למילואים, ואכן אם לא שהיו חוטאים נדב ואביהוא בהכניסם אש זרה לפני ה', היה ממתין ה' עם עונש זה לזמן אחר ולא מענישם ביום חנוכת המשכן שהוא יום שמחת ליבו.

אלא מכיון ששנו בחטאם בהעדר הזהירות והמורא הנדרשים בקרבתם לפני ה' והכניסו אש זרה מן הכיריים, מיהר ה' ליפרע מהם בכדי שלא יוצר מצב של 'נעשית לו כהיתר' בהנהגת העבודה באופן שאינו ראוי. ולכך כעת נקנסה עליהם המיתה שכבר נגזרה עליהם בעת שהתבוננו במעשה לבנת הספיר.⁹

אלא שעדיין צ"ב מה שהוסיף ת"י שנדב ואביהוא נכנסו למשכן שתויי יין, מה צריך לטעם זה?

ויתכן שהביאור בזה כמו שכתב כאן הרמב"ן בבואו לבאר קושיא אחרת: מדוע נענשו על כך שנכנסו שתויי יין הלא לא נצטוו על כך קודם פרשה זו?

וכתב הרמב"ן:

*והטעם בצואה הזאת עתה שלא יתעה הכהן בשכרות היין ויבא
לידי מחשבה שאינה כהוגן וימות בה כאשר עשו בניו. ויתכן כי מה
שדרשו (ויק"ר יב א) שהיו נדב ואביהוא שתויי יין לומר כי מפני יינם
טעו באש זרה, לא שיהיה העונש מפני היין כי עדיין לא הוזהרו ממנו,
אבל עונשם שטעו באש ה' כאשר רמזתי. (לעיל פסוק ב)*

9. ראה סמך לדברים אלו באלשיך (ויקרא י, א - ג): "ומדוע נתנו על מיתתם טעמים אחרים? לכן כתב עוד אחר כך וימותו לפני ה', כבר היו חייבים מיתה מזמן, והיה מאריך להם עד ס' (גיל שישים). אלמלא נצטרף חטא זה. וראה עוד במדרש הגדול (ויקרא י, א) דבר אחר, מפני מה לא נפרע מהן בסיני שאילו מתו בסיני אין כל בריה יודעת בהן מה עשו, ונמצאת מדת הדין מקופחת, אלא המתין להן עד שעשו דבר שלא כהוגן, ונכנסו שלא ברשות ונתפרסם חטאן לכל, כדי שלא יהא פתחון פה למהרהרים אחר מדותיו של הקב"ה כלום.

כלומר ששתיית היין לא היתה חטא בפני עצמו, ואינה טעם וסיבת המיתה שנקנסה עליהם, ולעולם סיבת המיתה היא כאמור מחמת שהקריבו אש זרה (ומטעם זה מיהר ליפרע מהם על שהתבוננו במעשה לבנת הספיר) והיות וסיבת כניסתם עם אש זרה היתה מחמת שהיו שתויי יין, נאמרה כאן פרשת שתויי יין להזהיר את הכהנים לבל יכנסו שתויי יין כי במצב כזה יכולים להגיע לחטאים. (ומכאן ואילך נעשה זה לאיסור עצמי).

וזהו שכתב ת"י בטעם סמיכות פרשת שתויי יין: "כמו שעשו בניך שמתו בשריפת האש" כלומר אל תיכנסו למשכן שתויי יין כדוגמת נדב ואביהוא שמחמת היין טען והכניסו אש זרה מן הכיריים, ונקנסה עליהם המיתה (שנגזרה כבר בחטא הראשון וכאמור).

אלא שעדיין צ"ב מהו הטעם הרביעי שנתבאר שמתו נדב ואביהוא מחמת העגל אשר עשה אהרן.

ויתכן שאף טעם זה אינו סיבת המיתה של נדב ואביהוא כלפי עצמם, אלא ביחס לאהרן מה שנגזר עליו שימותו בניו, היה זה מחמת חטא העגל ועל כך הואילה תפילתו של משה מחצה וניצלו שני בניו הנותרים, אולם מה שמתו נדב ואביהוא ולא אלעזר ואיתמר הוא מהטעם האמור לעיל¹⁰, שהכניסו אש זרה ומחמת זה לא נסלח להם החטא הראשון שהתבוננו במעשה לבנת הספיר.

10. ובנקודה זו יש להתבונן הלא מבואר בתחילת הפרשה שאהרן הביא עגל בכדי לכפר על שעשה את העגל, ובת"י (ט, כג) וברש"י מתואר שאהרן ראה שהקריב קרבן והשכינה לא התגלתה, היה בוש ואמר למשה: "שמא לא נתרצה ה' במעשה ידיי". אז נכנסו משה ואהרן לאהל מועד והתפללו על עם בית ישראל וכו' ומיד נגלה כבוד השכינה לכל העם, ולכאן משמע שה' סלח לאהרן על חטא זה והכיצד תיקף לאחר הסליחה מתו בניו שוב מחמת חטא זה? ואולי אז נקבע שתהיה הכפרה על ידי זה, וצ"ע.

**וְאָכַלְתִּי חֶטְאֵת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינַי יי • מנין ידע אהרן
שאונן אסור באכילת קדשים?**

**(ויקרא י, יט) וַיְדַבֵּר אֶהְרֹן אֶל מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הַקְּדִיבֹו אֶת חֶטְאֵתְם
וְאֶת עֲלֹתָם לִפְנֵי יי וַתִּקְרָאנָה אֹתִי כְּאֵלָה וְאָכַלְתִּי חֶטְאֵת הַיּוֹם
הַיֵּיטֵב בְּעֵינַי יי:**

מנין ידע אהרן מהו הטוב בעיני ה' – שאסור לאונן לאכול קדשים?

ומליל אֶהְרֹן עם מֹשֶׁה הא יֹמָא דִּין קְדִיבֹו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת קְרִבָּן
חֶטְאֵתְהוֹן וְעֲלֹזֹתְהוֹן קָדָם יי וְאַרְעֵ יִתִּי סְקוּל בְּאֵילִין בְּתַרְדִּין בְּנֵי,
הָלֹא מַעֲשָׂדָא תְּנַנָּא אֶתְפְּקִיד דִּי לֹא לְמִיכַל אֲבִיל מִינִיהּ, כֵּל דְּבֹן
קְרִבָּן חֶטְאֵתָא וְמָה אֵילֹו אִישְׁתְּלִיית וְאָכַלִּית מִן קְרִבָּן חֶטְאֵתָא
יֹמָא דִּין אוּף תַּרְדִּין בְּנֵי דְאִשְׁתְּיִירוּ הָוָה לְהוֹן מִן דִּינָא דִּיתְקֻדָּוֹן,
דְּלִית אֶפְשָׁר דִּי שְׂפֹר קָדָם יי:

[וידבר אהרן עם משה. הנה יום זה הקדיבו בני ישראל את קרבן חטאתם
ועולתם ואידע אותי אסון כזה בשני בני, הלא מעשר שני ציוזה ה' אשר
לא יאכל אבל ממנו, כל שכן קרבן חטאת, ומה אלו שגגתי ואכלתי מקרבן
החטאת האם אף שני בני הנותרים היה להם מן הדין שישדפזו, ואי אפשר
שיוטב לפני ה'].

מת"י מתבאר שאהרן עשה ק"ו ממעשר שני ומזה למד שאונן אסור לאכול בקדשים.

וכך מובא בגמ' (יומא ה:) על מה שמשה אמר לאכול את שעיר ר"ח:

*'כאשר צוה ה' ולא מאלי אני אומר'. וברש"י שם: "היו סומכין ע"פ
הדיבור ואכלו אותו אונגין ולא תעשו כאשר עשיתם בחטאת, ומשה
טעה בדבר שלא נאמר לו, אלא במנחה ובחזה ושוק ושעיר שמיני*

ובשעיר נחשון שהיו קדשי שעה, אבל שעיר ר"ח שהוא קדשי דורות
לא הותר לאונן. ושלשה שעירים קרבו בו ביום ולא נשרף אלא של
ר"ח בלבד¹¹ שנאמר (ויקרא י) ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה
זהו של ר"ח הבא על טומאת מקדש וקדשיו כמו ששינונו במסכת
שבועות" (דף ט:):

**וְיִשְׁמַע מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו • מִשֶּׁה הַכְרִיז בְּרִישׁ גְּלִי: מִמְּנִי
נִתְעַלְמָה הַהֲלָכָה וְאַהֲרֹן אַחִי הַזְכִּיר לִי**

(ויקרא י, כ) וְיִשְׁמַע מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו:

האם רק הוטבו דברי אהרן בעיני משה והסכים עמם, או שאף הודה על טעותו?

עפ"י המדרש המובא ברש"י משה הודה ולא בוש.

בת"י מבאר יתירה מזאת:

**וְיִשְׁמַע מֹשֶׁה וְשִׁפְדַּר קְדָמוֹן, וְאַפִּיק כְּרוּזָא בְּמִשְׁדֵּיתָא לְמִימְדָא אָנָּא
הוּא דְאִיתְעַלְמִית הִילְכְתָּא מִנִּי וְאַהֲרֹן אַחִי אֲדַבֵּר יְתָהּ לִי:**

**[כיוון ששמע משה וייטב הדבר בפניו, והוציא כרוז בכל מחנות ישראל
ואמר, אני הוא שנתעלמה ההלכה ממני ואהרן אחי לימד אותה לי¹²].**

מבואר בת"י שמשה הודה על טעותו בפרהסיא והוציא כרוז לאוזני כל ישראל שהוא טעה
ולמד את ההלכה מפי אהרן.

11. אמנם על פרט זה חלוקת ת"י (ויקרא י, טז) וסבור ששרפו את שלושת השעירים, עיי"ש. ועיין בנושא כלי
יהונתן שם.

12. בתרגום ירושלמי כאן מוסיף על שכרו של משה בגין מעשה זה: "ובגלל שהשפיל משה עצמו קיבל על זה
שכר רב - וישמע משה וייטב הדבר בפניו".

וזאת למרות שבפסוק לא מפורש שקצפו על אהרן ועל בניו היה בפרהסיא. בכל זאת הוציא משה כרוז זה ונמצא שלא רק שהודה על האמת, אלא אף פרסם את טעותו ברבים.

וכך מבואר במדרש:

וישמע משה ויטב הדבר בעיניו - הוציא כרוז לכל המחנה ואמר אני טעיתי את ההלכה ואהרן אחי בא ולמד לי, אלעזר ידע את ההלכה ושתק איתמר ידע את ההלכה ושתק, זכו ונתיחד הדיבור עליהם ועל אביהם ועל אחי אביהם... (ויק"ד פי"ג א)

יֵין וְשֹׁכֵר אֵל תִּשְׁתֶּה • האם הכהנים הוזהרו גם בשתיית משקה

המשכר שאינו יוצא מגפן היין?

(ויקרא י, ט) יֵין וְשֹׁכֵר אֵל תִּשְׁתֶּה אֶתָּה וּבְנֶיךָ אֶתָּה בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תִמְתּוּ חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

מה משמעות המקרא 'יין ושכר אל תשת', מהו שכר?

רש"י מפרש: 'יין דרך שיכרותו'. משמע שמפרש שהשכר אמור על דרך השתיה שאסור לכהן לשתות יין בדרך שיכרותו. ולהוציא מההבנה ששכר הוא עוד סוג משקה שנאסר לכהנים לשתות, והיינו כל משקה המשכר אף שלא יצא מגפן היין. כך דייק הרמב"ן ברש"י.

אולם ת"י מפרש באופ"א:

חֲמֹר וְכֹל מִדַּעַם מְדוּי לֹא תִשְׁתֶּה אֶתָּה וּבְנֶיךָ עִמָּךְ בְּזִמְנֵי מִיעֲלֹכוֹן לְמִשְׁכַּן זִמְנָא, הִיכְמָא דְעַבְדוּ בְּנֶיךָ דְמִיתוּ בִּיקִידַת אִישְׁתָּא, קָיִים עֲלֵם לְדֹרֵיכוֹן:

[יין וכל דבר משכר לא תשתה אתה ובניך עמך, בזמן בואכם לאהל]

מועד, כמו שיעשו בניך שמתו בשריפת האש, חקת עולם לדורותיכם]

ת"י מפרש 'ושכר' - וכל דבר משכר והיינו שמפרש את הפסוק שבא להשמיענו שאסור לכהן לשתות אף משקה המשכר שאינו יוצא מגופן היין. וכך משמע גם באונקלוס שתירגם 'ושכר' - 'ומרוי'. וכן פסק הרמב"ם (סה"מ ל"ת עג, ביאת מקדש פ"א ה"ב) שהשכר ושאר המשכרים אסורים, וכתב הרמב"ן שהוא משום שפירש כך הפסוק (אמנם הרמב"ן גופיה סבור כדעת רש"י והאב"ע מפרש כדברי התרגומים).

וכבר מצינו שנחלקו בדבר רבי אליעזר ורבי יהודה בגמ' (כריתות יג:) שרבי אליעזר מפרש יין ושכר אל תשת - אל תשתה יין דרך שיכרות. ואילו רבי יהודה מפרש ששכר בא לרבות כל המשכרים. ות"י פירש המקרא כדעת רבי יהודה.

פרשת החודש

ראשון הוא לכם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה ♦ אופן חישוב התקופות
לפי מנין החודשים

**(שמות יב, ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשִׁי חֹדְשֵׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם
לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:**

במה מתבטאת מצוה זו למנות את ניסן כחודש ראשון?

רש"י מפרש (עפ"י המכילתא) שבמצוה זו נצטווה משה **על אופן קביעת ראשי חדשים**. (שהראהו ה' למשה לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חודש). ופירוש נוסף (לפי פשוטו) שחודש ניסן יהיה קרוי 'החודש הראשון' **לסדר החודשים**, ואייר שני וסיון שלישי, וכו'. ולכאור' הנפ"מ המתילדת מכך, היא מועדי ישראל המופיעים בתורה באופן של מספרי החודשים, מתי הם חלים.

אולם בת"י מבאר שבמצוה זו טמון אף יתרה מזאת:

**יְרַחֵא הַדִּין לְכוֹן לְמִקְבְּעֵיהּ דִּישׁ יְרַחֵיא, וּמְנִיחַ תְּשָׁרוֹן לְמַנְיַי חֲגִיא
וּזְמַנְיַי וְתִקְוֶתָא, קְדָמָאֵי הוּא לְכוֹן לְמַנְיַי יְרַחֵי שִׁתָּא:**

**[החודש הזה לכם לקבעו ראש חודשים, וממנו תתחילו למנות חגים
ומועדים ותקופות. ראשון הוא לכם למספר חודשי השנה].**

מבואר בדבריו שמלבד שחודש זה הוא הראשון במנין חודשי השנה, וממנו מונים חגים ומועדים כנזכר ברש"י. נכלל במצוה זו אף למנות את מנין **התקופות** - עונות השנה, מחודש ניסן ואילך.

והנה בגמ' (ר"ה יב.) מבואר שדבר זה תלוי במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע, שנחלקו (ר"ה י:): מתי נברא העולם, לר"א בתשרי, ולר"י בניסן, וחשבון התקופה הלא חל מזמן בריאת החמה והלבנה וממילא תלוי הוא בשאלה מתי נברא העולם.

ובהמשך הגמ' שם מבואר שחכמי ישראל מונים את מנין שנות הדורות מחודש תשרי כרבי אליעזר, ואת חשבון התקופה מניסן כרבי יהושע. ואילו חכמי אומות העולם מונים אף את מנין שנות הדורות מניסן.

וברש"י מבאר שמה שחכמי ישראל מונים את שנות העולם מתשרי, אינו משום שסוברים שהעולם נברא בתשרי, אלא אף שסוברים שהעולם נברא בניסן כר"י, מ"מ מונין מתשרי משום שהוא ר"ה למנין השנים. אך מבואר שם שאת חשבון התקופה מונים מניסן משום שאז נברא העולם והשמש החלה לזרוח בתחילת ליל רביעי בניסן, ולכן כל מחזור התקופות נמנה מניסן ויש לכך הרבה השלכות (עיי' שם ברש"י).

ת"י למד בפסוק שנצטווינו לחשב את התקופה מניסן, וכרבי יהושע, וכפי שאמרו בגמ' שכך מונים חכמי ישראל. אולם בגמ' לא הוכיחו זאת ממצוה זו. ומת"י עולה חידוש **שעל דבר זה נצטווינו בתורה**.

דברי ת"י אלו עולים בקנה אחד עם שיטתו (להלן שמות יב, מב) שהעולם נברא בחודש ניסן¹³, וכרבי יהושע. אולם בת"י בפרשת נח (בראשית ז, יא), ישנה לכאורה סתירה, דשם מבואר שסבור שהעולם נברא **בתשרי** כרבי אליעזר. וראה מה שהרחבנו בזה בגליון פרשת נח¹⁴.

כדברי ת"י שנצטווינו על חשבון התקופה מניסן מבואר אף במדרש הביאור כאן:

ראשון הוא לכם - מניסן מונין חשבון התקופות והמזלות.

13. אמנם ת"י סבור שהעולם נברא בליל שימורים, ואילו לרבי יהושע העולם נברא בא' ניסן, ויש מזה נפק"מ לחשבון התקופה האם השמש החלה לזרוח ביום ד' ניסן או ביום י"ח ניסן.

14. דהנה מבואר בגמ' (ר"ה יא:): שאחד הנפק"מ ממחלוקת ר"א ור"י היא מתי התרחש המבול, האם ב"ז במרחשוון או ב"ז באייר. דבפסוק (בראשית ז, יא) נאמר שהמבול היה 'בחודש השני בשבעה עשר יום לחודש'. ופירש רש"י (שם) שלדעת ר"א כי בתשרי נברא העולם, א"כ 'בחודש השני' הוא מרחשוון, ואילו רבי יהושע הסבור כי בניסן נברא העולם, ממילא אייר הוא החודש השני. ובת"י שם כתב: "בחודש השני הוא חודש מרחשוון, שעד עכשיו לא היו מונים החודשים אלא מתשרי, שהוא ראש השנה להשלמת העולם", כלומר שמבאר מדוע החודש הב' הוא מרחשוון, מכיון שקודם שנצטוו למנות מניסן היו מונים מתשרי שהוא ראש השנה להשלמת העולם, הרי שסבור שבתשרי נברא העולם וצ"ע.

וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מֵהֵיּוֹת מֹשֶׁה • כמה אנשים צריכים לכל הפחות להימנות על קרבן פסח?

(שמות יב, ד) וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מֵהֵיּוֹת מֹשֶׁה וְלָקַח הוּא וּשְׂכֵנּוֹ הִקְרֹב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נַפְשׁוֹת אִישׁ לְפִי אֹכְלוֹ תִכְסּוּ עַל הַשֶּׁה:

מהו השיעור של 'ואם ימעט הבית'?

במשנה בפסחים (צא.) נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי האם יש שיעור (של מנויים) הנצרך להימנות על השה, לרבי יהודה אין שוחטין את הפסח על היחיד, ורבי יוסי מתיר. ומבואר שם בברייתא שלדעת רבי יוסי יחיד שיכול לאכול לבדו את כל השה שוחטין עליו, ואילו עשרה שאינם יכולין לאכלו אין שוחטין עליהם. והיינו שהדין אינו מצריך מנין מסוים של אנשים, אלא שמנין המנויים, יהיה כזה שאמור לאכול את כל השה מבלי להותיר ממנו.

בת"י נראה שסבור שיש צורך במנין מסוים:

וְאִין זְעִירִין אִינְשֵׁי בֵּיתָא מִמְּנִין עֲשָׂרָא כְּמִיסַת לְמִיכּוּל אִימְרָא,
וְיִסָּב הוּא וְשִׁיבְבֵיהּ דְּקָרִיב לְבֵיתֵיהּ בְּסָכוּם נַפְשָׁתָא, גְּבַר לְפּוּם
מִיִּסָּב מִיכְלִיָּה תִּכְסּוּן יַת אִימְרָא:

[ואם מועטים אנשי הבית ממונין עשרה כמנין לאכול שה, ויקח הוא ושכנו הקרוב לביתו במספר נפשות, איש לפי ישיבת אכילתו תשחטו את השה].

נראה בדבריו שיש צורך בעשרה מנויים על כל קרבן, ואף אם יהיה יחיד שיוכל לאכל השה לבדו לא יועיל.

אכן שיעור זה של עשרה מוזכר כבר בגמ' בפסחים (סד:): והתבאר שם שכך היה המציאות המקובלת להימנות עשרה על כל קרבן: "אין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם". אמנם בגמ' (שם) מבואר שאין זה לעיכובא, ואילו ת"י הכניס זאת בדברי הפסוק

‘ואם ימעט הבית מהיות משה’ – שימעט מעשרה, ומשמע שהוא לעיכובא¹⁵.

בתוס’ השלם (אות ז) דייק כדברי התרגום יונתן מריבוי היו”ד במילה ‘ימעט’, שהיה צריך להיאמר: ‘ואם מעט הבית משה’, והוספת היו”ד באה ללמדנו שצריך עשרה מנויים על כל שה ושה.

וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת • מדוע פסח מצרים הוצרך לביקור של ד’ ימים?

(שמות יב, ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קָהָל עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם:

לשם מה היה צריך קרבן הפסח למשמרת ארבעה ימים? האם לבדוק שאין בו מום? הלא בקרבנות אחרים לא מצאנו שצריכים ביקור ממום ארבעה ימים?

ובפרט שדין זה שהפסח צריך ביקור של ד’ ימים נהג רק בפסח מצרים ולא בפסח דורות, ומהו הטעם שהוצרכו בני”י במצרים לבקר את הפסח במשך ארבעה ימים?

רש”י הביא את דברי רבי מתיא בן חרש (הובאו במכילתא) “הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו, ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שייגאלו, שנאמר ואת ערום ועריה (שם ז.), ונתן להם שתי מצות, דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה, שנאמר מתבוססת בדמיך”. ולכן הוצרכו לבקר את הפסח כדי שיתעסקו במצוות ותעמוד להם זכות זו להיגאל.

בת”י מבואר טעם אחר:

וַיְהִי לְבֹן קָטִיר וְנָטִיר עַד אַרְבַּיִסֵּר יוֹמָא לִירְחָא הַדִּין, דְּתַנְדְּעוּן דְּלִיתִיכּוֹן מִסְתַּפִּין מִמְצַדָּאי דְּחַמְיִין יְתִיָּה. וְיִכְסוּן יְתִיָּה כְּהִילְכַתָּא

15. יש שרצו ליישב שהיות ובגמ’ מתבאר שיעור הרגילות שעשרה אוכלים שה, נקט ת”י אופן הרגיל שפחותין מעשרה לא יוכלו לאכלו, ולעולם אינו לעיכובא ויל”ע.

בְּלִקְחֵי קֶהֱלִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בֵּינֵי שְׂמֹשֹׁתָא:

[ויהיה לכם קשור ושמור עד ארבעה עשר יום לחדש הזה. שתדעו שאינכם ידאים מהמצרים אשר דואים אותו, וישחטו אותו כהלכתו כל קהל עדת בני ישראל בין השמשות].

מבואר בת"י שטעם לקיחת השה הוא כדי ליטוע בקרב בני ישראל עצמם חוסן וביטחון בשמירת המצוות. לחזק בקרבם את האמונה בה' ושאין להם לירא מהמצרים. דבר זה בא לידי ביטוי בקשירת אלוהי מצרים לכרעי המטה במשך ד' ימים, אל מול עיניהם של המצרים שהיו נכנסים ויוצאים ולא לירא מהם ובכך התחזק בקרב בני ישראל האמונה והבטחון בה'.

וזה גם ענין זריקת הדם על המשקוף והמזוזות **מבחוץ** (כדלהלן לשיטת ת"י), כדי שיעשו זאת בני לעיני המצרים ולא יפחדו מהם.

מקור לכך מצאנו בחז"ל:

והיה לכם למשמרת - ומפני מה הקדים לקיחתו של פסח לשחיטתו ד' ימים, לפי שהיו ישראל שטופים בע"ז במצרים, וע"ז שקולה כנגד כל המצוות וכו', אמר להם משכו ידיכם והדבקו במצוות¹⁶. אמרו לו ישראל למה רבנו, הן נזבח את תועבת מצרים לעיננו ולא יסקלונו? אמר להם מן הנס שהוא עושה לכם במשיכתו אתם יודעים מה בשחיטתו. (מכילתא יב, ו)

מבואר במכילתא שמה שהשיב לטענת: 'הן נזבח את תועבת מצרים לעיננו ולא יסקלונו, שמן הנס שיראו במשיכתו יתחזק בטחונם וידעו שכך יארע אף בשחיטתו, והיינו כנ"ל שהביקור הנעשה במשיכתו נועד לחזק ולהסיר את הפחד משחיטת אלוהי מצרים לעיניהם.

16. ולהאמור הדבקות במצוות לא נעשתה בכדי להוסיף זכויות כפירוש רש"י, אלא כדי להשריש בעם ישראל שאל להם לירא מהמצרים. אך אין לכך הוכחה מחלק זה של המכילתא אלא מן החלק הבא.

וּלְקַחוּ מִן הַדָּם וְנָתַנוּ עַל שְׂתֵי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוּף • הַדָּם עַל הַמִּשְׁקוּף הוּא אוֹת לַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל? לַמִּצְרִים? אוֹ לַמִּשְׁחִית?

(שְׁמוֹת יב, ז) וּלְקַחוּ מִן הַדָּם וְנָתַנוּ עַל שְׂתֵי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוּף
עַל הַבְּתִים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בְּהֵם:

נְתִינַת הַדָּמִים עַל הַמִּשְׁקוּף הִיטָה כַּלְפֵי פָּנִים אוֹ כַּלְפֵי חוּץ?

שאלה עקרונית זו נשאלת בחז"ל (במכילתא, מובא להלן) ויש עליה תשובות לכל צד התלויות בטעם נתינת הדם. יש מ"ד שהדם ניתן **מבפנים**, כי דורש "והיה הדם לכם לאות" (פסוק יג) - **לכם לאות** ולא לאחרים לאות, כלומר שהאות נועדה לחזק פנימה את יושבי הבית ולכך עשו סימן לכך שעשו את המצוה, ולא בשביל שיראו אחרים. ויש מ"ד שהדם ניתן **מבחוץ** מפני פרסום הנס, ולהראות שאין **מפחדים מהמצרים**¹⁷. טעם נוסף לנתינת הדם מבחוץ, כתב האב"ע **כדי שיהיה סימן למשחית שיראנו ולא יכנס**. והסימן הוא שהדם מרוח בצורת האות ח והוא אות חיים (חזקוני)¹⁸.

רש"י (בפסוק יג) הביא את דעת ר' ישמעאל שהדם ניתן רק מבפנים. ואילו ת"י סבור שהדם ניתן מבחוץ:

וְיִסְבּוּן מִן דָּמָא וְיִתְּנוּן עַל תְּרִין סִפְיֵיא, וְעִילוּי מִסְקוּפָא עֲלָא
מִלְבָּד, עַל בְּתִיא דְיִיכְלוּן יְתִיָּה וְדָדְמָכוֹן בְּהוּן:

[ויקחו מן הדם ויתנו על שני המזוזות ועל המשקוף העליון מבחוץ, על
הבתים אשר יאכלו אותו ושישנו בהם].

ת"י בחר לתרגם כשיטת ר' יצחק שהובאה במכילתא: (וכ"ה גם בת"י לפסוק כב. ובניגוד לרש"י)

17. ראה באב"ע שהתקשה, אם נתינת הדם היתה כדי שיראו המצרים, מדוע הדם ניתן על פתח הבית ולא על פתח החצר מבחוץ?

18. ועיין בזה"ק שמרחו את הדם בצורת שם הוי"ה, ועיין במהרי"ל דיסקין שביאר הכיצד השאירו בני"ש שם שמים במצרים ויצאו משם.

ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף - מבפנים אתה אומר, מבפנים או אינו אלא מבחוץ ת"ל "וראיתי את הדם" הנראה לי ולא הנראה לאחרים דברי ר' ישמעאל. ר' נתן אומר מבפנים, אתה אומר מבפנים או אינו אלא מבחוץ, ת"ל והיה הדם לכם לאות ולא לאחרים לאות, ר' יצחק אומר לעולם מבחוץ כדי שיהיו המצרים רואים ומיעיהן מתחתתכם. (מכילתא יב, ז)

ומצות על מרורים יאכלהו • מדוע נאמר מרורים בלשון רבים?

(שימות יב, ח) ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלהו:

מדוע נאמר 'מרורים' בלשון רבים?

בגמ' (פסחים לט). למדים מכך שישנם כמה סוגי מרור ולא רק סוג אחד, מנין הסוגים נלמד ממצה שכשם שמצה נעשית מחמשה מינים של דגן, כך המרור יש חמשה ירקות שיוצאים בהם ידי חובת מרור, והם מוזכרים במשנה.

בת"י ישנו דבר מעניין:

**וַיִּכְלוּן ית בישרא בליליא הדין דחמיסר בניסן עד פלגותיה
דליליא, טווי נזר ופטיד על תמכא ועולשין ייכלוניה:**

[ויאכלו את הבשר בלילה הזה בחמשה עשר בניסן עד חצות הלילה, צלי אש ומצה על תמכא ועולשין יאכלוהו].

ת"י מתרגם מרורים - תמכא ועולשין, כלומר שמזכיר רק שני מינים מתוך החמשה המוזכרים במשנה. וצ"ב מדוע בחר לתרגם רק שני מינים? ולא אחד מהם או כולם? ובפרט שבמקום

הנוסף שבו מוזכר מרור בתורה - בפרשת פסח שני, שם תרגם יונתן מרור סתם ולא ביאר מהו?

ונראה שת"י דייק את לשון הרבים שנאמרה בפסוק להשמיענו שישנם רק שני מינים שיוצאים בהם יד"ת, ואלו הם המינים שמנה אותם.

וסברא זו מצאנו בהו"א של הגמ' בפסחים (לט): "א"ל רבה בר רב חנין לאביי אימא מרור חד, מרורים כתיב. ואימא מרורים תרי, דומיא דמצה מה מצה מינין הרבה אף מרור מינין הרבה".

הרי שהיה לגמ' הו"א שמלשון הרבים 'מרורים' מדוייק שישנם רק שני סוגי מרור ויתכן שת"י סבור כהו"א זו ולא סבר את ההקש למצה¹⁹.

וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפְזוֹן • מדוע הפסח נאכל בצורה זו?

(שמות יב, יא) וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְנִיכֶם חֲגָרִים נֶעְלִיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמִקְלֵכֶם בְּיַדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפְזוֹן פֶּסַח הוּא לֵיּוֹ:

מהו חיפזון זה? מה שיעורו ומה הטעם שנצטוונו לאכול את הפסח בצורה זו?

בגמ' (ברכות ט.) נחלקו לזכר איזה חיפזון הפסח נאכל בחיפזון, האם זכר לחיפזון של מצרים - שדחקו בבני ישראל לצאת תיכף בלילה²⁰, או זכר לחיפזון של ישראל שבלילה לא שמעו בקול המצרים שקראו להם לצאת, ובבוקר נחפזו לצאת ממצרים עד שלא הספיק בצקם להחמיץ ונאפה בדרך מחום השמש. ונפקא מינה לדינא בין שיטות אלו, עד מתי יש לסיים את אכילת קרבן פסח. למ"ד חיפזון של מצרים צריכים לסיים את קרבן הפסח לפני חצות הלילה, כמו שנחפזו מצרים להוציא את בני ישראל מתוכם. ואילו למ"ד חיפזון של ישראל

19. ת"י לכאו' חולק בנקודה נוספת, דהנה סדר המרורים המוזכרים במשנה הוא כמנין חשיבותם, והחשוב שבהם הוא החזרת ולאחריה התמכא, חרחבינא ועולשין ומרור. ונמצא שלהו"א של הגמ' שמרורין תרי היינו ב' הראשונים, ודלא כת"י שבחר את תמכא ועולשין.

20. וכמובא בת"י שמות יב, לא, לג. תאור בכייתו של פרעה שיצאו ישראל ממצרים, וסירוב משה לצאת בלילה כגנבים.

אפשר לאכול את קרבן הפסח **עד עלות השחר** כמו שאז - רק ביום נחפזו בני ישראל לצאת.

בת"י נראה שיטה חדשה:

וּבָדָא הִילְכְתָא תִּיבְלוּן יְתִיָּה בְּזִמְנָא דָּא וְלֹא לְדִרְיָא, חֲדָצִיבֹון
יְהוּן מְזִרְזִין מְסַנְיִבֹון בְּרִיגְלִיבֹון וְחוּטְרִיבֹון בִּידִיבֹון, וְתִיבְלוּן יְתִיָּה
בְּבִהִילוֹ דְשְׂכִינַת מְאֲרֵי עֲלֵמָא, מְטוּל דְחִיּוּסָא מִן קְדָם יְיָ לְבוֹן הוּא:

[וכזאת ההלכה תאכלו אותו בזמן הזה ולא לדורות מתניכם יהיו חגורים,
נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם, ואכלתם אותו בחיפזון של שכינת רבון
העולם, משום שרחמים מאת ה' לכם הוא]

מבואר שיש לאכול את קרבן הפסח בחיפזון של השכינה, ויש לידע איזה חיפזון היה לשכינה
במצרים? והאם יש נפקא מינה לדינא משיטה זו.

הונה בכלי יקר כאן כותב:

*"דבר אחר לפי שמפני הצלת ישראל יצא ה' ממקומו אל ארץ טמאה,
והיתה השכינה ממהרת לצאת, על כן הוצרכו גם ישראל לילך בחפזה
אחרי ה'".*

למדנו מדבריו שחיפזון השכינה הוא שבליל שימורים בחצות הלילה בזמן מכת בכורות,
נחפזה השכינה לצאת מארץ הטומאה והגילולים, ולפ"ז נמצא שאף לדעת ת"י יש לאכול את
קרבן הפסח **עד חצות**, כי כך נחפזה השכינה.

וכך מפורש בת"י (פסוק ח): "וַיִּיכְלוּן יְת בִּישְׂרָא בְּלִילְיָא הַדִּין דְחִמִּיסַר בְּנִיסַן עַד פְּלִגְוִיתִיָּה
דְלִילְיָא" - ויאכלו את הבשר בלילה הזה של חמשה עשר בניסן, **עד חצות הלילה**.

כדברי ת"י מבואר אף במכילתא:

ואכלתם אותו בחפזון - זה חפזון שכינה, (מס' דפסחא ז).

וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • מי בפועל הכה את

בכורי מצרים ה' או מלאך משחית?

(שמות יב, יב) וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָּל
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה
שְׂפָטִים אֲנִי יְיָ:

מיהו הנוגף את מצרים ה' או מלאך משחית? מפסוק זה²¹, משמע שה' יעבור
בכבודו ובעצמו ויכה את הבכורות, ומאידך להלן (יב, כג) נאמר "ולא יתן המִשְׁחִית
לְבֹא אֶל בְּתִיכֶם לְנִגְף", משמע שישנו משחית הנוגף במצרים?

עוד צ"ב דבגוף הפסוק להלן ישנם ב' משמעויות סותרות: "וְעִבְרַתִּי לְנִגְף אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה
אֶת הַדָּם עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַפֶּסַח יְיָ עַל הַפֶּתַח וְלֹא יָתֵן הַמִּשְׁחִית לְבֹא אֶל בְּתִיכֶם
לְנִגְף: בתחילת הפסוק משמע שה' בכבודו ובעצמו עובר לנגוף את מצרים, ואילו בסוף
הפסוק משמע שישנו משחית הנוגף?

בדעת זקנים הקשה כע"ז מהנאמר בהגדה של פסח: "ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך",
משמע שה' נגף את מצרים בעצמו. וא"כ מיהו המשחית האמור בפסוק? ותירץ שהנאמר
בהגדה 'אני ולא מלאך' פירושו שלא יילך המלאך לבדו, אלא אני בכבודי וגם המלאך. וכן
כתב החזקוני כאן: "היינו שלא ישלח מלאך במקומו אלא הוא בעצמו בכבודו ירד למצרים
ועמו מלאכי משחית להשחיתם.

וכך גם מבואר בת"י שהקב"ה לא ירד לבדו אלא עם מלאכי החבלה:

וְאֶתְגַּלִּי בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּשִׁכְנַת יְקָרֵי בְּלִילְיָא הַדִּין וְעַמִּי תִשְׁעִין
אֶלְפִין דְּבִזִּין מְלֹאכִין מִחִבְלִין, וְאַקְטוּל כָּל בּוֹכְרָא בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם,
מֵאַנְשָׂא וְעַד בְּעִירָא...

[ואתגלה בארץ מצרים בשכינת כבודי בלילה הזה, ועמי תשעים אלפי

21. כך גם משמע לעיל (שמות יא, ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְיָ כַּחַצַת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:

רבבות מלאכי חבלה, ואהרוג כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה...

מדבריהם עולה שהקב"ה לא ירד לבדו אלא עם תשעים רבוא מלאכי חבלה, וכמש"כ הדעת זקנים והחזקוני שזהו 'אני ולא מלאך', שכאן הקב"ה הלך עם המלאך המשחית ולא כרגילות שהמשחית הולך לבדו. (וכ"ה במקצת נוסחאות של הגש"פ של בני ספרד).

אכן לא נתבאר מה עשה הקב"ה, ומה עשה המלאך, - מי בפועל השחית?

ביאור נפלא איתא באור החיים (לעיל יא, ד-ה) שה' עבר במצרים בכבודו ובעצמו, משום שאין המלאך יכול להבחין הבחנה גדולה מיהו הנוצר מטיפה ראשונה של אדם שיקרא גם כן בכור, הגם שהוא שני או שלישי לבטן²². אך מכיון שהקב"ה פועל בידיו רק את פעולת הטוב ופעולת הרע יתן למשרתיו, לכן את פעולת ההשחית לא עשה ה' בעצמו אלא על ידי שליח, וה' הודיע למשחית מיהו הבכור אשר ישחיתנו²³.

וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים • איזה שפטים נעשו באלהי מצרים?

**(שימות יב, יב) וְעַבְדִּיתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָּל
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה
שְׁפָטִים אֲנִי יי:**

איזה שפטים נעשו באלהי מצרים?

22. ראה שם טעם נוסף לירידת ה' בעצמו - לחיבת הבנים שיוציאם הוא בכבודו ובעצמו ממצרים. ובחזקוני טעם נוסף שהואיל ופרעה אינו שומע בקול משה - השליח, ירד ה' - המשלח בעצמו. וכדאיתא בגמ' בסנהדרין צד. פרעה שחירף בעצמו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו שנחריב שחירף ע"י שליח נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח. עיי"ש.

23. ודייק מהנאמר (שימות יא, ד): "כֹּה אָמַר יי פְּחַצְתָּ הַלְיָלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם. וּמֵת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" ולא נאמר 'והרגתי כל בכור' עיי"ש.

רש"י כתב: "של עץ היתה נרקבת ושל מתכת נמסת ונרקבת". והנה לא מצאנו בתורה שום פירוט על כך, וכ' הרמב"ן שהטעם 'בעבור כי מוסר הבלים עץ הוא'. אכן הרמב"ן גופיה סבור שאלהי מצרים הכוונה לשרי מעלה, שהשפיל ה' מזלם ושרי המזלות שעליהם, והטעם שהתורה לא האריכה בזה, מפני שהכתוב ירמוז ויקצר בנעלם.

בת"י מבואר כרש"י אך ס"ל שאלהי העץ נעשו אפר (ולא ריקבון כרש"י). ומוסיף עוד מה אירע לאלהי אבן וחרס:

וְאַתְּגִיל בְּאַדְרֵעַא דְּמִצְרַיִם בְּשִׁכְנַת יְקָרִי בְּלִילִיָּא הַדִּין וְעַמִּי תִשְׁעִין
 אֲלֵפִין דְּבִזוּן מְלֹאכֵי מַחְבְּלִין, וְאַקְטוּל כָּל בּוֹכְדָא בְּאַדְרֵעַא דְּמִצְרַיִם,
 מְאַנְשָׁא וְעַד בְּעִירָא. וּבְכָל טַעוּזוֹת מִצְרָאִי אֶעְבִּיד אֲדַבְּעָ דִּינִין,
 טַעוּזוֹת מִתְּכָא מִתְּדַבְּכִין, טַעוּזוֹת אֲבָנָא מִתְּגַדְּעִין, טַעוּזוֹת פְּחָדָא
 מִתְּעַבְּדִין בְּקִיקִין, טַעוּזוֹת אֶעָא מִתְּעַבְּדִין קָטָם, דִּינְדַּעוֹן מִצְרָאִי
 אָרוֹם אָנָּא יְיָ:

[ואתגלה בארץ מצרים בשכינת כבודי בלילה הזה, ועמי תשעים אלפי דבבות מלאכי חבלה, ואהרוג כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה, ובכל אלהי מצרים אעשה אדבעה דינים: אלהי מתכת – נמסין. אלהי אבן – נשברים. אלהי חרס נעשים ביקועים. ואלהי עץ – נעשים אפר. שידעו מצרים כי אני ה'].

ת"י מבאר בפירוט מה נעשה לאלהי מצרים, ארבעה דינים - כל חומר לסוגו התכלה ואבד, עד שלא נותרו אלילי חומר במצרים לאחר מכת בכורות.

מקור לת"י מצינו במכילתא שמקצתה הובאה ברש"י:

ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים - שפטים משונים זה מזה, של
 אבן היתה נמסה, ושל עץ היתה נרקבת, ושל מתכת נעשת חרדה...
 וי"א של אבן נרקבת, ושל עץ נמסת... (מכילתא יב, יב)

בעל צפון העבודה זרה היחידה שלא נעשו בה שפטים, מדוע?

אלא שהיתה עבודה זרה אחת שלא לקתה, ושמה היה 'בעל צפון', וכך נראה ממה שביום השלישי ליציאתם ממצרים, לאחר שהחלו לצעוד לכיון ארץ ישראל בדרך הארוכה, ציווה ה' את משה לחזור בחזרה לכיון מצרים ולחנות לפני אליל זה שנקרא 'בעל צפון': "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צַפֹּן נִכְחוּ תַּחְנוּ עַל הַיָּם", הרי שאליל זה נותר קיים גם לאחר השפטים שנעשו באלהי מצרים בזמן מכת בכורות.

תרגום יונתן על פסוק זה מבאר כיצד היה נראה אליל זה? ומדוע הוא היחידי שנותר קיים?

וכך כותב תרגום יונתן: "בעל צפון נברא בידי שמים והיה שני סלעים גבוהים מרובעים כעין בני אדם זכר ונקבה והיה כמין עיניים פתוחות להם, והוא היחידי שנשאר קיים מכל אלהי מצרים כדי שיטעו המצריים ויחשבו שמכיון שבעל צפון הוא האליל המובחר ביותר, לכן לא לקה כשאר האלילים. ומכח זה יבואו לרדוף אחר בני ישראל ויפגשו אותם חונים שם לפני בעל צפון". (ת"י שמות יד, ב)

וכך אכן קרה כפי שמתואר בתורה שכאשר שמע פרעה באמצעות שרי המלחמה ששלח עם בני ישראל, שבני ישראל חזרו לאחוריהם לכיוון מצרים וחנו לפני בעל צפון הסיק מכך שבעל צפון - 'שופט המדבר' סגר עליהם את האפשרות לצאת מהמדבר, וכך אמר: "וְאָמַר פְּרָעָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֹכִים הֵם בְּאַרְץ סֹגֵר עֲלֵיהֶם הַמְדַבֵּר".

תרגום יונתן מפרש פסוק זה שפרעה אמר לדתן ואבירם שהם 'בני ישראל' שנותרו במצרים, (והצטרפו לבני ישראל לאחר מכן כשנבקע הים): "מיטרפים הם עם בני ישראל בארץ, סגר עליהם האליל צפון שופט המדבר".

וכך נאמר במכילתא: "ופרעה הקריב - כיון שראה פרעה שישראל חונים על הים, אמר בעל צפון הסכים על גזרתי, אני חשבתי לאבדם במים ובעל צפון הסכים על גזרתי לאבדם במים, התחיל מזבח ומקטר ומנסך ומשתחוה לע"ז שלו, לכך נאמר ופרעה הקריב - לזבח ולקטר. (מכילתא)

טעות זה גרמה להיפוך לבבו של פרעה והחל לרדוף אחר בני ישראל והשיג אותם חונים לפני בעל צפון.

בת"י בפרשת בא מבואר שכבר בעת שעמדו משה ואהרן לפני פרעה אמר להם כי רואה הוא שבעל צפון יעמוד כנגדם, וכך מתרגם את מאמר פרעה (שמות י, י): "ראו כי רעה נגד פניכם".

”כי למוקש רע הוא לכם מקום חנייתכם, רע הוא לכם למול פניכם, בדרככם שתהלכו, עד זמן שתגיעו לבית מקום חנייתכם”. ובלקח טוב והשכל טוב פירושוהו שפרעה דיבר על בעל צפון העומד נגד פניהם של ישראל ואינו מניחם לצאת.

וְהָיָה הַדָּם לְכֶם לְאֵת עַל הַבְּתִים • איזה דם נתנו בני ישראל על המשקוף?

(שמות יב, יג) וְהָיָה הַדָּם לְכֶם לְאֵת עַל הַבְּתִים אֲשֶׁר אַתֶּם שֹׂם וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא יְהִי בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַבְּתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

איזה דם נצטוו בני ישראל לקחת, דם קרבן הפסח, או דם מילה, או על שניהם? במפרשים נראה בפשיטות, שמדובר על דם פסח אותו נתנו על המשקוף לסימן.

אולם בת”י מבואר פירוש חדש:

וַיְהִי דָם נִכְסֵת פְּסָחָא וְגִזְרַת מְהוּלְתָא מְעַדְב לְכוּן לְמַעְבַּד מְנִיָּה אֶת עַל בְּתֵיָא דְאַתְוֹן שְׂדִין תַּמּוֹן, וְאַחֲמִי יַת זְכוּת דְמָא וְאַיְחוּס עֲלִיכוּן וְלֹא יִשְׁלוּט בְכוּן מְלֶאךְ מוֹתָא דְאַתְיַהֵב לִיָּה דְשׁוֹתָא לְמַחְבְּלָא בְּמַקְטְלֵי בְּאֶרְעָא דְמִצְרַיִם:

[ויהיה דם זבחה הפסח והמילה מעודב לכם לעשות ממנו אות על הבתים אשר אתם חוננים שם, ואראה את זכות הדם ואחוס עליכם ולא ישלוט בככם מלאך המות שניתן לו רשות לחבל, בהבתי בארץ מצרים]

ומבואר שבני ישראל עירבו את דם המילה (שהרי בני ישראל מלו את עצמם באותו הלילה כדי שלא

יהיו ערלים ויוכלו לאכול את קרבן הפסח כמובא במדרש שמו"ר יט, ו) **עם דם הפסח**, ומרחו דמים אלו לסימן על פתחי הבתים. [קצת צ"ע דהא הפסח נשחט מבעו"י ולכאו' אז מרחו דמו (דהמשקוף להם כמזבח כדאיתא בפסחים) וחלק גדול מהם נימולו רק בלילה כדאיתא במדרש הנזכר.]

וכך מובא בתרגום שה"ש (ב, ט): "וְאִתְּעַתְדַּ בְּתַר אֲשׁוּתְנָא וְאֲשַׁגַּח מִן כְּוָתָא וְאֲסַתְּפַל מִן חֲרַפְיָא וְחִזָּא דְמָא דְנִכְסָא דְפִסְחָא וְדְמָא דְגִזְזִירַת מְהוּלְתָּא דְחֻקִּיק עַל תְּרַעְנָא". [ועמד אחר כתלנו, והשגיח מן החלונות והציץ מן החרכים, וראה דם זבח הפסח ודם ברית המילה החקוק על שערינו].

וכן איתא בפרקי דרבי אליעזר:

וביום שיצאו ישראל ממצרים נמולו כל העם מקטון ועד גדול,
שנאמר 'כי מולים היו'. והיו ישראל לוקחין דם ברית מילה ונותנין על
משקוף בתיהם, דם ברית מילה ודם פסח. (פדר"א כט)

